

”ANKARANLAATUINEN TOIMENPIDE”: HUOSTAANOTTOKYSYMYKSIÄ HUOLTAJA-LEHDESSÄ 1957–1970

Anna Niiranen: *tutkijatohtori, Tampereen yliopisto*

anna.a.niiranen@jyu.fi

Janus vol. 29 (4) 2021, 405–412

Suomen nykyisen lastensuojelulain (2007) mukaan päätös lapsen huostaanotosta voidaan tehdä kahdella eri tavalla riippuen asianosaisten kannasta. *Suostumukseen perustuvassa huostaanotossa* huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi ilmaisevat suostumuksensa huostaanottoon, ja päätös tehdään sosiaalitoimessa. Toinen huostaanottomuoto on *tahdonvastainen huostaanotto*, jossa lapsen huoltaja ja/tai lapsi vastustavat huostaanottoa. Tahdonvastaisissa huostaanotoissa päätökset tehdään hallinto-oikeudessa. Kansainvälisesti tämä kaksijakoinen päätöksentekokäytäntö on poikkeuksellinen (Huhtanen 2020; Pösö 2016), mutta se on jäänyt lastensuojelupolitiikan ja -tutkimuksen katveeseen (Enroos ym. tulossa).

Koska myös suostumukseen perustuvassa huostaanotossa puututaan radikaalisti huoltajan ja lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin, on oleellista selvittää, miten huostaanoton suostumuksesta on puhuttu alan ammattilaisten keskuudessa ennen nykyistä lastensuojelulakia. Tarkastelen tässä kirjoituksessa keskustelua, jota huostaanotoista käytiin vuodesta 1957 aina 1970-luvun alkuun asti. Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki säädettiin vuonna 1936. Lain voimaantumisen 20-vuotispäivänä vuonna 1957 sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston päällikkö Niilo Kotilainen totesi *Huoltaja*-lehdessä, että

lastensuojelulaki oli ollut onnistunut, mutta kaipasi ”selvennyksiä ja huomattaviakin muutoksia”. Kotilainen esitti toiveenaan, että ”kauan odotettua ja tarpeellisenä pidettyä” lain uudistamista ryhdyttäisiin ”viivytyksettä valmistelemaan” (Kotilainen 1957). Uutta lastensuojelulakia saatiin kuitenkin odottaa aina 1980-luvun alkuun asti. Olen analysoinut sosiaalialan *Huoltaja*-lehdessä käytyä huostaanottokeskustelua kontekstuaalisen tekstianalyysin ja lähiluvun menetelmin, ja täydentänyt aineistoa aikalaiskirjallisuudella.

HYVINVOINTIVALTIOTA RAKENTAMASSA

Raskaat sotavuodet olivat 1950-luvulle tultaessa takana ja käynnissä oli hyvinvointivaltion rakentamisen aika-kausi. Sotien aikana syntyneet suuret ikäluokat elivät ensin lapsuus- ja sitten teinivuosiaan. Säännöstelytalous oli lakanut 1950-luvun alkupuolella, mutta varsinkin suurimmissa kaupungeissa asunnoista oli edelleen pulaa ja moni perhe eli ahtaasti. Kotiseinien sisäpuolella oli myös monenlaisia jännitteitä. Varsinkin sota-aika oli lyönyt leimansa moniin suomalaisperheisiin: osa perheistä oli menettänyt sodassa isän, ja moni rintamalla palvellut oli vammautunut pysyvästi. Vielä vuosikymmeniä myöhemminkin sota vaikutti edelleen kotien henkisessä ilmapiirissä: osa rin-

tamalla palvelleista miehistä käyttäytyi epävakaasti, mikä loi perhe-elämään turvattomuutta. Ajan ilmapiiri heijastui myös moniin naisiin, jotka väsyivät monenlaisten ristipaineiden alla. (Kivimäki 2013; Malinen & Tamminen 2017.)

1960-lukua leimasi yhteiskunnallisen optimismin henki, jota edesauttoivat talouskasvu ja teknologinen kehitys. 1960-luku oli myös ”sosiaalivakuutuksen vuosikymmen” (Jousimaa 1987, 12; ks. myös Kuusi 1963). Vuosikymmenen aikana säädettiin monista hyvinvointivaltion sosiaaliturvan peruselementeistä kuten työeläkkeistä ja sairausvakuuksista. Suomalaisten elämään vaikuttivat yhä enemmän myös yleinen elintason nousu, kaupungistuminen ja elinkeinorakenteen muutokset. Toisaalta 1960-luvun aikana alettiin myös yhä kuuluvammin kritisoida yhteiskunnan sosiaalipolitiikan epäoikeudenmukaisuuksia vastaan ja alleviivata kaikille ihmisille yhtäläisesti kuuluvia ihmis- ja kansalaisoikeuksia. Varsinkin yhteiskunnan harjoittama kontrollipolitiikka kohtasi vastustusta. (Honkala 2010; Waris 1968.) Uudet ihanteet korostivat tasa-arvoa niin eri sukupuolten kuin yhteiskuntaluokkienkin välillä.

Päälähteenä olen tässä kirjoituksessa käyttänyt *Huoltaja*-lehdessä (myöh. *Sosiaaliturva & Sosiaalitieto*) 1950–1960-luvuilla käytyä kirjoittelua suomalaisesta lastensuojelusta ja huostaanotoista. Näkökulma rajautuu siten sosiaalialan ammattilaisiin, mutta jättää ulkopuolelle huostaanottopäätösten ja toimenpiteiden kohteina olleet ihmiset. Kuten Kaisa Vehkalahti (2015) on todennut, 1960-lukua edeltävältä ajalta ei juuri löydy aineistoja, jotka avaisivat lastensuojelua ja sen eri prosesseja toi-

menpiteiden kohteiden näkökulmasta. *Huoltaja*-lehdestäkin huostaanotettujen lasten omakohtaiset kokemukset puuttuivat kokonaan, aivan muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (esim. Piirainen 1965). On myös hyvä tiedostaa, etteivät kaikki alalla työskennelleet kirjoittaneet *Huoltajaan*, mikä korostaa sekä aktiivisten lukijoiden roolia lehden sisällöntuotannossa että osaltaan myös hierarkkisia suhteita alan sisällä.

Tutkimusajanjaksolla *Huoltaja*-lehden toimituskunta oli pieni ja taloudelliset voimavarat rajalliset (Jousimaa 1987). Lehti ilmestyi kahdesti kuussa, ja se raportoi sosiaalialan koulutuskesymyksistä, tutkimuskirjallisuudesta, lakiehdotuksista sekä julkaisi raportteja eri maiden sosiaalilainsäädännöistä ja huolto-olosuhteista. *Huoltaja* oli myös tärkeä tiedonvälityskanava: sen kautta ilmoitettiin alan työpaikoista, ammatillisista huomionosoituksista, vuosipäivistä ja kokouksista sekä julkaistiin virka-apupyynnöitä ja muita tiedonantoja. Lukijoiden välillä käyty keskustelu ja ajatustenvaihto sen sijaan jäivät melko vähäisiksi – esimerkiksi lastensuojeluun liittyneet lukijakysymykset koskivat lähinnä lasten elatusapukiiostoja. Sinällään materiaali tarjoaa – kuten *Huoltajan* silloinen päätoimittaja Kaarina Jousimaa totesi vuonna 1987 – ammatillisen informaation ohella ”aikakauden ajattelun, tapojen, ihmisten, olosuhteiden ja ympäristön kuvausta” sekä kiinnostavan kontekstin sille, millaiset olivat ”auttamisen periaatteet, päämäärät ja mahdollisuudet” 1950–1960-lukujen Suomessa (Jousimaa 1987, 12).

ATOMIAJAN LASTENSUOJELUA

Huoltajassa todettiin vuonna 1957, kuinka ”lapsuus ja nuoruus ovat verrattain lyhyitä ajanjaksoja, mutta silloin saamamme kasvatusta, valistusta ja tottumukset vaikuttavat ratkaisevasti koko jäljellä olevan elämämme kohtaloihin” (Soinin 1957, 57). Lehestä välittyvä ote lastensuojelukysymyksissä oli kasvatuksellinen, ohjaava ja puuttuva. 1950- ja 1960-luvut osuvat kiinnostavaan taitekohtaan, jossa sekoittuivat eri aikakausien käsitykset lapsista, lapsuudesta ja lastensuojelusta. Osa kirjoittajista oli selvästi kiinnostunut uusimmista sosiologisista teorioista, osalle lastensuojelu oli kristillis-isänmaallista toimintaa ja osa taas tukeutui selityksissään perinnöllisyysoppeihin (esim. Vuoristo 1969; Pulma 1987). Monia kirjoituksia värittäi myös hyötynäkökulma, joka korosti varhaisen puuttumisen etuja nimenomaisesti taloudellisessa mielessä: lastensuojeluun käytetyt rahat palautuivat takaisin ”terveiden, tasapainoisten ja työkykyisten yksilöiden muodossa” (Kario 1961, 2; ks. myös Heiskanen 1964, 349–350). Lastensuojelu oli siis mitä suurimmassa määrin sijoittamista lasten ja koko yhteiskunnan tulevaisuuteen, mutta kirjoittajien perustelut ja keinovalikoimat vaihtelivat.

Vuoden 1936 lastensuojelulaissa oli säädetty huostaanotoista (Pulma 1987, 155–156; Harrikari 2019, 286; Hämäläinen 2007, 239–255). Kunnissa lastensuojelun hallinnosta ja päätöksistä vastasi neljäksi vuodeksi valittu sosiaalilautakunta, jossa oli puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi vähintään neljä jäsentä. Yli neljän tuhannen asukkaalla kunnissa tuli olla lisäksi erityinen sosiaalijohtaja tai -sihteeri. (Merikoski

1963, 21–25; Vuornos 1971, 91–96.) Valtion ja kuntien ohella tärkeä rooli oli lastensuojelujärjestöjen vapaaehtoisella toiminnalla (esim. Hämäläinen 2007, 144–153, 202–206; Vuornos 1971, 36–39). Perhe-elämää tuettiin myös taloudellisesti. Valtio maksoi vuodesta 1948 lähtien jokaisesta alle 16-vuotiaasta lapsesta lapsilisää. Lisäksi oli mahdollista saada erilaisia perhelisiä, perheenperustamislainoja ja asumisen tukea, mutta näiden tukimuotojen myöntämiselle oli tiukat kriteerit (Vuornos 1971, 96–122; Lastensuojelutyö Suomessa 1967, 22–29). Kunnat tarjosivat 1950-luvulta lähtien myös kodinhoitoapua monilapsisille perheille tai vakavan sairauden perusteella (Lastensuojelutyö Suomessa 1967, 33–34). Ylipäättään ennakoivan avohuollon merkitys ja volyyymi alkoivat kasvaa (esim. Törnudd 1959, 17–19; ks. myös Hämäläinen 2007, 297–324). Samalla yleinen materiaallinen elintaso ja ihmisten koulutustaso nousivat. *Huoltajassa* todettiinkin vuonna 1957, kuinka ”sosiaalinen turvattomuus on kohoamassa yhteiskunnassa ylöspäin. Huollettavat sivistyvät.” (”V. P.” 1957, 365).

Kuten Elina Pekkarinen (2015) on todennut, lastensuojelussa risteävät perheen yksityisyys, yksilön itsemääräämisoikeus ja yhteiskunnan puuttumisvelvollisuus. Taloudellisesti tiukat resurssit, työntekijöiden riittämättömyys sekä koulutuksen ja käytännön työn kohtaamattomuus olivat todellisuutta myös 1950- ja 1960-lukujen lastensuojelussa. Tämä puoli oli esillä myös *Huoltajassa*, mutta yksityiskohdaisia tapausesimerkkejä ei lehdessä käsitelty. Harvinaista kritiikkiä lehden linjaa kohtaan esitti lohjalainen sosiaalilautakunnan jäsen, joka huomautti,

kuinka *Huoltajakin* piilotti lastensuojeluasiat ”huolella”. Kirjoittaja totesi samalla, että ”meillä Suomessa on sosiaalilautakunnille annettu lastensuojelussa aivan poikkeuksellinen valta jopa hajottaa perheyhteisö” (Rajaniemi 1964, 75). Kirjoitus todentaa sitä monimutkaista kudelmaa, jossa risteävät yhteiskunnan legitimoitu oikeus puuttua lasten kaltoinkohteluun, lastensuojelua koskevat säädökset, eettiset ohjeistukset ja toisaalta vaikenemisen kulttuuri – varsinkin vaikeus puhua kipeistä ja sosiaalisesti stigmatisoivista asioista.

SUOSTUMUS JA VASTUSTUS HUOSTAANOTOSSA

Huostaanotto herätti runsaasti tunteita. Se oli ”ankaranlaatuinen toimenpide, jossa vanhemmat menettävät oikeutensa itse hoitaa ja kasvattaa lastaan” (Lehtinen 1963, 141). Kuten *Huoltajan* toimitussihteeri Veikko Piirainen painotti vuonna 1965, huostaanotto ei ollut ”mikään varsinainen huoltomenetelmä, vaan lähinnä oikeudelliluonteinen toimenpide, joka turvaa eräiden huoltomenetelmien käyttöä silloinkin, kun vanhempia tai muuta holhoojaa ei saada pitämään lapsesta riittävää huolta” (Piirainen 1965, 444). Piirainen korosti, että oikeuskysymyksen ohella huostaanottoa piti tarkastella myös eettisenä, kasvatuksellisenä sekä julkis- ja yksityistaloudellisena kysymyksenä. Ylitarkastaja Lauri Tarvainen puolestaan totesi, että huostaanottotapauksissa sosiaalityöntekijät kohtasivat ”vaikeimmat asiakkaansa” (Tarvainen 1954, 97). Rivien välistä on silti luetavissa, että monet kirjoittajat pitivät raskaitakin toimenpiteitä usein perusteltuina. Toisaalta pelkona oli myös se,

että toimenpiteitä tehtiin kunnissa liian säästeliäästi, varsinkin taloudellisiin syihin vedoten (esim. Heiskanen 1964).

Lastensuojelussa kolmen kriteerin täyttymistä on pidetty perusteena huostaanotoille: lapsen kehitykseen ja terveyteen on kohdistunut uhka joko kasvuympäristöstä tai lapsesta itsestään johtuen, muut toimenpiteet ovat riittämättömiä ja sijoitus on ”lapsen edun mukaista” (Pösö 2016; Vuoristo 1962, 265–266). Ongelmat alkoivat keskittyä 1950-luvulla suurempiin asutuskeskuksiin: 1950-luvun puolessa välissä huostaanotoista 40 prosenttia tapahtui kaupunkikunnissa, kun niiden osuus oli vuosikymmen aikaisemmin ollut 10 prosenttiyksikköä alhaisempi (esim. ”V. P.” 1957, 361). Pienet lapset olivat huostaanottojen suurin ryhmä, vaikka teini-ikäisten ongelmat selvästi hallitsivat *Huoltajan* artikkeleita. Lapseksi määriteltiin alle 16-vuotias ja nuoreksi henkilöksi 16–17-vuotias. Samoin avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten katsottiin olevan suuremmassa vaarassa joutua suojelutoimenpiteiden kohteiksi. Varsinkin yksinhuoltajuus nähtiin riskitekijänä – lähteissä puhuttiin *rikkoutuneista* tai *epätäydellisistä* perheistä, kun tarkoitettiin avioeron, kuoleman tai hylkäämisen seurauksena muotoutuneita yhden huoltajan perheyksiköitä (esim. Mäkinen-Ollinen 1965, 447–449, 468; Marttila 1960, 23–28). Myös äitien töissä käynti näyttäytyi ongelmallisena osalle kirjoittajista. Aineisto alleviivaa muutoinkin naisten roolia hoivavastuun kantajina.

Lastensuojelun kohteena olevat lapset ja nuoret jaettiin olosuhteiden mukaan kahteen kategoriaan, *turvattomiin* ja *sopeutumattomiin* (esim. Lastensuo-

jelutyö Suomessa 1967, 45–48; Rosenberg & Yliruokanen 1970, 49–54). Vielä 1950-luvulla puhuttiin yleisesti pahantapaisista lapsista/nuorista, mutta 1960-luvun kuluessa termit *sopeutumaton* ja *suojelukasvatusta tarvitseva* alkoivat yleistyä (esim. Piirainen 1965, 443; Vuoristo 1962, 259–260; Vuornos 1971, 124–125). Ensimmäisessä ja määrällisesti suuremmassa kategoriassa suojelutoimenpiteet johtuivat ”ulkonaisissa olosuhteista” lapsen kasvuolosuhteissa. *Turvattoman lapsen* huostaanoton oikeuttivat vanhempien sairaus tai kuolema tai lapsen hylkääminen. Myös lapsen oma sairaus tai muu terveydellinen erityistarve saattoi joissakin tilanteissa olla syynä huostaanottoon. Näitä olivat muun muassa vaikea raajarikkaisuus, vajaamielisyys, ”aistivikaisuus” (kuulotai näkövamma) tai kaatumatauti (epilepsia) (esim. Tarvainen 1957, 11–12; Tarasti 1958, 725–730).

Myös lapsuus keskellä ”ongelmallista, usein hyvin karua ja alakuloista elämänpäiriä”, perheen ”epäsäännöllinen” elämä ja vanhempien ”kehittymättömyys” ja ”epäsosiaalisuus” vaikuttivat huostaanottojen taustalla (esim. Vuoristo 1962; Marttila 1960, 23–28). Vanhemmat saattoivat olla ymmärtämättömiä lapsen hoidon ja kasvatuksen tarpeista tai lapsen terveyteen ja siveyteen kohdistui vaara, kuten pahoinpitely tai sen uhka. Varsinkin alkoholin seurauksia perhe-elämään käsiteltiin *Huoltajassa* paljon. Alkoholin väärinkäyttö tai suoranainen alkoholismi – *himojuoppous* – nähtiin ennen muuta miesten ongelmana. *Kotihirnu* terrorisoi juovuksissa perhettään ja pahoinpiteli vaimoaan (Immonen 1957, 254, 316–321; Immonen 1960, 32–36). Myös nuorten itsensä alkoholinkäyttö selvästi huolestutti

lastensuojeluviranomaisia ja saattoi olla syy sille, miksi nuori tarvitsi yhteiskunnan suojelutoimenpiteitä (esim. Varjo 1959, 187–190).

Alkoholin ohella kansanterveydelliset kysymykset nousivat esiin huostaanottokysymyksissä. Herkästi tarttuva tuberkuloosi vaikutti edelleen moniin perheisiin 1950- ja 1960-lukujen Suomessa. Ylilääkäri Rainer Hamarinen totesi *Huoltajassa* vuonna 1961, että kodinhoitaja-avun, tilapäisen kotiapulaisen tai omaisen puuttuessa vanhempien tuberkuloosi saattoi olla syy lasten huostaanotolle. Vanhemmat eivät välttämättä kuitenkaan hyväksyneet päätöstä helpolla: ”Vaistonsa mukaisesti äidit pitävät kiinni lapsistaan ja monesti inttavat, etteivät he milloinkaan voi luopua niistä [--] Monesti siinä on käytävä kova kamppailu. Mutta naiset yleensä ovat kuitenkin helpommin käännytettävissä kuin miehet.” Hamarisen mukaan vetoaminen siihen, että lapsetkin sairastuisivat, sai useimmat äidit kuitenkin ”alstumaan ja mukautumaan” (Hamarinen 1961, 56). Kirjoitus kuvastaa miten viranomaispuuttumista ja asiantuntijavaltaa legitimoitiin tartuntatautitapauksissa.

Sopeutumattomien/pahantapaisten lasten tai nuorten kohdalla syyt huostaanottoon olivat lapsen tai nuoren omassa käytöksessä. Näissä tapauksissa nuori itse oli laiminlyönyt koulunkäyntinsä, syylistynyt rikolliseen ”rangaistavaan tekoon”, esiintynyt juopuneena tai havaittu ”muuten irtolaiseksi” (Salmiala 1959; Vuoristo 1962). Varsinkin koulun ja nuorten väliset jännitteet, nuorten auktoriteettivastaisuus, oppimisvaikeudet ja vääränlainen kaveripiiri nousivat usein esiin (esim. Vuorela 1957, 60–63).

Nämä olivat syitä etenkin poikien kohdalla. Tytöt syyllistyivät useammin irtolaisuuteen, joka tarkoitti kerjäämistä, siveettömänä pidettyä käytöstä ja yleistä häiriköintiä (Vuornos 1971, 131; Irtolaisuutta 1958, 121). Myös lapsen sopimaton työnteko, kuten epämääräinen kaupustelu, esiintyminen ”kiertävänä laulajana tai tanssijana” sekä ravintolatyö saattoi johtaa huostaanottoon (Miksi lastensuojelua – ja miten? 1952).

Lastensuojelun prosessi eteni ennaltaehkäisevien tukitoimien, kuten neuvonnan, ohjauksen ja vapaa-ajan toiminnan kautta varoitukseen. Lapselle voitiin määrätä myös suojeluvälvoja, joka ”ystävänä ja neuvonantajana” seurasi lapsen elämää säännöllisesti (Laurila 1957, 593–595; Kario 1961, 12–16). Mikäli näistä toimenpiteistä ei kuitenkaan ollut apua, tuloksena oli huostaanotto. Vanhempien suostumuksella voitiin tehdä *toistaiseksi* tai *väliaikaisesti huostaanotto* (myös *epätäydellinen huostaanotto*), joissa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen vanhemmat koko ajan säilyttivät ”kaiken holhousoikeutensa” lapseensa (Piirainen 1965, 443–445; Minkkinen 1961, 583). Vanhemmilla oli myös aina oikeus vaatia huostaanoton päättymistä. Turun kaupungin lastensuojelujohtaja Jaakko Minkkinen totesi kuitenkin *Huoltajassa*, että toistaiseksi huostaanotoissa vanhemmat usein ”häiritsevästi puuttuen” saattoivat jopa keskeyttää huostaanoton ja palauttaa lapsen ”sopimattomiin kotiolosuhteisiin” (Minkkinen 1961, 583). Määrällisesti toistaiseksi huostaanottoja oli reilu kolmannes kaikista huostaanotoista (Vuornos 1971, 127).

Määrällisesti suurin vaihtoehto oli varsinaisella huostaanluovutussopimuk-

sella toteutettu huostaanottotyyppi (myös *täydellinen huostaanotto*), joka Jaakko Minkkinen sanoin oli ”usein lapsen edun kannalta turvallisinta” (Minkkinen 1961, 583). Vanhemmat allekirjoittivat huostaanluovutussopimuksen, jolla lapsi siirtyi sosiaalilautakunnan huostaan. Sopimuksessa huoltaja luovutti oikeuden lapsen hoitoon ja kasvatukseen sosiaalilautakunnalle ”toistaiseksi ja niin pitkäksi ajaksi kuin edellä mainittu viranomais katsoo tarpeelliseksi” (*huostaanluovutussopimuskaavake*). Lauri Tarvainen korosti, että kysymys todellakin oli vanhempien ja sosiaaliviranomaisten välisestä keskinäisestä sopimuksesta, joka edellytti kummankin osapuolen ”ymmärtävän, mistä asiassa on kysymys” (Tarvainen 1954, 97). Lähteet eivät kuitenkaan kerro mitään vanhempien kokemuksista tai siitä, ymmärsivätkö nämä todella sen, mitä sopimuksen allekirjoittamisesta seurasi.

Kolmannessa vaihtoehdossa vanhemmat eivät antaneet suostumustaan lapsen huostaanottoon, vaan toimenpide toteutettiin vastoin vanhempien tahtoa *pakkohuostaanottona*. Pakkohuostaanotossa kaksi kolmasosaa ”saapuvilla olevista sosiaalilautakunnan jäsenistä” äänesti toimenpiteen puolesta. Päätös oli alistettava vielä sosiaaliministeriön vahvistettavaksi (Kario 1961, 19–20). Kaiken kaikkiaan toimenpide oli ajanjaksolla harvinainen: esimerkiksi vuonna 1960 toteutuneista huostaanotoista vain viisi prosenttia oli tapahtunut ilman vanhempien suostumusta (Vuoristo 1962, 265). Puoli vuosisataa myöhemmin tahdonvastaisten huostaanottojen määrä on noussut selvästi: vuonna 2014 niiden osuus oli 22,8 prosenttia kaikista huostaanottotapauksista (Huhtanen 2016).

SUOSTUMUKSEN NÄKYMÄTTÖMYYS

Huoltaja-lehden tarkastelu osoittaa, että suostumus jäi katveeseen huostaanottoa koskevassa 1950- ja 1960-luvun kirjoittelussa. Kirjoittajia selvästi kiinnosti enemmän se, mitä huostaanoton jälkeen tapahtui ja millaisissa olosuhteissa lapsia ja nuoria kasvatettiin varsinkin koulukodeissa. Suostumuksen ja vastustamisen suhdetta olisi kuitenkin syytä tarkastella myös historiallisessa valossa, varsinkin osana keskustelua lapsen edun -käsitteestä, lapsen asianomaisuudesta ja asiakaslähtöisestä sosiaalihuollosta. Toisaalta aineisto herättää myös kysymyksen, miksi juuri Suomeen vakiintui malli, jossa päätöksen huostaanotoista tekee sosiaaliviranomainen eikä oikeus. Millaisia etuja ja haittoja järjestelmästä on ollut perheille, ja miten suostumuksen ja vastustamisen ristiriitaisuuteen pitäisi suhtautua tulevaisuuden lastensuojelussa?

VIITE

1 Affiliaationi tässä kirjoituksessa on Tampereen yliopisto. Kirjoitus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusta ”Suostumus ja tahdonvastaisuus lastensuojelun päätöksenteossa: sosio-legaalinen tarkastelu” (308402). Kiitän professoreita Tarja Pösöä, Raija Huhtasta ja Pirjo Markkolaa kirjoitusta koskevista kommentteista.

LÄHDEMATERIAALI

Lehtiaineisto

Hamarinen, Rainer, Tuberkuloosipotilaan asenne sairauteensa ja siitä sosiaalihuollon työntekijöille johtuvat toimenpiteet. *Huoltaja* 3/1961, 51–57.
Heiskanen, A. E., Lastensuojelutyömme

tarkoituksenmukaisuudesta, tehokkuudesta ja taloudellisuudesta. *Huoltaja* 11–12/1964, 347–350, 354.
Immonen, Erkki, Alkoholismista. *Huoltaja* 10/1957, 254, 316–321.
Immonen, Erkki J., Yksilö, perhe ja alkoholi. IV. Perhe-elämän rappeutuminen ja avioerot. *Huoltaja* 1–2/1960, 32–38.
Irtolaisuutta. *Huoltaja* 5/1958, 121.
Kotilainen, Niilo, Lastensuojelulakimme kaksikymmenvuotias. *Huoltaja* 4/1957, 87–89.
Laurila, Jukka, Lastenvalvojat ja muut viranomaiset. *Huoltaja* 20/1957, 593–595.
Lehtinen, Pirkko, Huostaanottopäätös ja sen tiedoksianto. *Huoltaja* 5/1963, 139–142.
Marttila, Saara, Kyllälän koulukodin oppilaiden varhaisemmat elämänvaiheet. *Huoltaja* 1–2/1960, 23–28.
Minkkinen, Jaakko, Lastensuojelun pulma-kohtia. *Huoltaja* 20/1961, 580–585.
Mäkinen-Ollinen, Aune, Epätäydelliset perheet. *Huoltaja* 15–16/1965, 447–449, 468.
Piirainen, Veikko, Sosiaalilautakunnan huostaan joutuminen lapsen omana kokemuksena. *Huoltaja* 15–16/1965, 443–446, 468; 17/1965, 509–510, 516–517; 18/1965, 547–550; 19/1965, 594–596, 598–599.
Rajaniemi, E., Sosiaalilautakunnan jäsenen tehtävät ja hänen osuutensa sosiaalihuollon kehittäjänä. *Huoltaja* 3/1964, 74–75.
Rosenberg, Georg & Yliruokanen, Aino, Lasten huostaanotto Oulun kaupungissa 1966–1968. *Huoltaja* 3/1970, 49–54.
Salmiala, Bruno A., Sosiaalilautakunnat taistelussa nuorisorikollisuutta vastaan. *Huoltaja* 11–12/1959, 322–329.
Soiminen, Aulis, Lapset ja nuoriso liikenteessä. *Huoltaja* 3/1957, 55–59, 70–71.
Tarasti, Aarne, Vajaamielislaki selityksin. *Huoltaja* 23/1958, 725–732.
Tarvainen, Lauri, Vajaamielislakiesitys. *Huoltaja* 1–2/1957, 10–14.
Törnudd, Margit, Perheneuvonta: Erään keskustelun aloitus. *Huoltaja* 1–2/1959, 17–19.
Waris, Heikki, Ihmisoikeudet ja sosiaalipolitiikka – tulevaisuuden näkymiä. *Huoltaja* 18/1968, 582–585.
Varjo, Kerttu, Mitä tutkimukset sanovat nuorison väkijuomien käytöstä ja jär-

- jestötoiminnasta. Huoltaja 7/1959, 187–190.
- ”V. P.” [nimimerkki], Murrosikää nuoremmat huostaanottojen lasten suurin ryhmä: Vanhempia kohtaavat esteet huostaanottojen pääsyinä. Huoltaja 11–12/1957, 360–365.
- Vuorela, Arne, Kansakouluun sopeutumaton oppilas ja kouluviranomainen. Huoltaja 3/1957, 60–63.
- Vuoristo, Osmo, Nuorten epäsosiaalisuus ja sosiaalilautakunnat. Huoltaja 8/1962, 259–261, 264–266.
- Vuoristo, Osmo, Lasten oikeudet teoriassa ja käytännössä. Huoltaja 4/1969, 93–98.
- Kirjallisuus*
- Kario, Maija (1961) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kuusi, Pekka (1963) 60-luvun sosiaalipoliittikka. Porvoo & Helsinki: WSOY.
- Lastensuojelutyö Suomessa (1967). Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Merikoski, Veli (1963) Luentoja huolto-oikeudesta. Vammala: Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta.
- Miksi lastensuojelua – ja miten? (1952). Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Tarvainen, Lauri (1954) Lapsen sosiaalinen huolto. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Vuornos, Maija (1971) Lapsen asema Suomessa: Tutkimus lapsen aseman ja oikeuksien kehittymisestä Suomessa. Helsinki: WSOY.
- KIRJALLISUUS**
- Enroos, Rosi & Huhtanen, Raija & Korpinen, Johanna & Niiranen, Anna & Pösö, Tarja & Välikoski, Tuula-Riitta (tulossa). SSuostumus lastensuojelun huostaanoton päätöksenteossa: Monitieteisen tutkimuksen synteisi.
- Harrikari, Timo (2019) Lastensuojelun historia: Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista. Tampere: Vastapaino.
- Honkala, Kaisa (2010) ”YK:n ihmisoikeudet vankiloihin!”: Marraskuun liikkeen suomalaisen kontrollipolitiikan kritiikki. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Huhtanen, Raija (2016) Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Huhtanen, Raija (2020) Suostumus huostaanottoon. Lakimies 3–4/2020, 300–323.
- Hämäläinen, Juha (2007) Lastensuojelun kehityslinjoja: Tutkimus lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Jousimaa, Kaarina (1987) Näkökulmia suomalaiseen yhteiskuntaan: Köyhäinhuoltolehti - Huoltaja - Sosiaaliturva 1912–1987. Jyväskylä: Gummerus.
- Kivimäki, Ville (2013) Murtuneet mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945. Helsinki: WSOY.
- Malinen, Antti & Tamminen, Tuomo (2017) Jälleenrakentajien Suomi: Sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin. Helsinki: Gaudeamus.
- Pekkarinen, Elina (2015) Näkymättömiksi suojellut lapset. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo (toim.) Salattu, hävetty, vaiettu: Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä. Tampere: Vastapaino, 264–300.
- Pulma, Panu (1987) Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Panu Pulma & Oiva Turpeinen (toim.) Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 7–266.
- Pösö, Tarja (2016) Johdanto: Mistä puhutaan kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Vehkalahti, Kaisa (2015) Se virallinen tarina? Lastensuojeluarkistojen hiljaisuuksia. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo (toim.) Salattu, hävetty, vaiettu: Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä. Tampere: Vastapaino, 234–263.